

ŪKIO ORGANIZACIJOS FORMOS SOCIALIZMO SĄLYGOMIS

B. DRILINGAS

Ūkio organizacijos forma parodo, koku būdu gamintojai keičiasi tarpusavyje gamybine veikla ir sugebėjimais, kaip jų darbas tampa visuomeninis. Ūkio organizacijos formos priklauso nuo gamybinių jėgų ir gamybinių santykių išsivystymo lygio. Dėl to įvairiose visuomeninėse santvarkose ir vienoje ekonominėje formacijoje gali būti skirtingos Ūkio organizacijos formos.

Ekonominėje literatūroje palyginti daug vietos skiriama Ūkio organizacijos formoms nagrinėti socializmo sąlygomis. Tačiau ekonomistų tarpe vis dar nėra bendros nuomonės šiuo klausimu. Vieni ekonomistai laikosi nuomonės, kad prekiniai santykiai socializmo sąlygomis yra tiesiogiai visuomeninių santykių atmaina. Šios pažiūros šalininkai sutapina dvi skirtingas Ūkio organizacijos formas ir daro išvadą, jog socialistinė gamyba tuo pačiu metu yra ir tiesiogiai visuomeninė ir prekinė. Tuo tarpu tiesiogiai visuomeninė ir prekinė gamyba yra vieną kitą neigiančios, negali jos susilieti ir sudaryti kokybiškai naujos Ūkio organizacijos formos, kuri jungtų tiesiogiai visuomeninį ir prekinį pradą.

Pastaraisiais metais ekonominėje literatūroje vis daugiau įsitvirtina mintis, kad socializmui yra būdinga tiesiogiai visuomeninė Ūkio organizacija, o prekinę ją papildo.

Šią nuomonę galima priimti kaip darbinę hipotezę, tačiau ją reikia pagrįsti metodologiniu ir teoriniu požiūriais. Vis dar nepakankamai ištirti ryšiai tarp gamybinių santykių ir vienos ar kitos Ūkio organizacijos formos, daugeliu aspektų lieka diskusinis klausimas apie darbo visuomeninį pripažinimą esant įvairioms Ūkio organizacijos formoms. Straipsnis skiriamas šiems klausimams nagrinėti.

Marksizmo-leninizmo klasikai nustatė ir ištyrė tris Ūkio organizacijos formas: natūralinę, prekinę ir tiesiogiai visuomeninę. Kiekviena iš jų turi savą, būdingą tik jai turinį.

Ūkio organizacijos formos turinį nusako visuomeninis darbo pasidailijimas, per kurį reiškiasi gamybinių jėgų išsivystymas ir gamybinių santykių brandumas.

Esant natūralinei Ūkio organizacijos formai, daugybė vienaarūšių ūkinių vienetų (bendruomenės, patriarchaliniai valstiečių ūkiai, feodala dvairai) atlikinėjo visas ūkinių darbų rūšis, pradedant nuo įvairių žaliavų gavybos ir baigiant galutiniu jų paruošimu vartojimui. Todėl čia pasikeitimas veikla ir sugebėjimais, taigi ir visuomeninis darbo pripažinimas apsiribojo ūkio rėmais. Natūraliniame ūkyje darbas ir darbo produktai „įeina į visuomeninio gyvenimo apytaką kaip natūraliniai patarnavimai ir natūralinės prievolės. Betarpiškai visuomeninę darbo formą čia sudaro natūralinė jo forma, jo ypatingumas, o ne jo visuotinumas, kaip prekinė gamyba besiremiančioje visuomenėje“ (1, p. 75). Natūralinė ūkio organizacijos forma buvo pirmoji visuomenės istorijoje ūkio organizavimo forma.

Vystantis gamybinėms jėgoms, keitėsi visuomeninis darbo pasidalijimas, neišvengiamai turėjo pasikeisti ir ūkio organizacijos forma — natūralinė turėjo užleisti vietą prekinėi.

Prekinės ūkio organizacijos formos klasikinį apibūdinimą yra pateikęs V. Leninas darbe „Vadinamuoju rinkų klausimu“ „Prekinė gamyba,— rašė V. Leninas,— laikoma tokia visuomeninio ūkio organizacija, kai produktus gamina atskiri, skyriumi veikia gamintojai, ir kiekvienas specializuojasi gaminti vieną kurį nors produktą, tad visuomenės poreikiams patenkinti yra reikalingas produktų pirkimas ir pardavimas (dėl to jie virsta prekėmis) rinkoje“ (3, p. 81). V. Leninas šiame prekinės ūkio organizacijos apibrėžime skiria du momentus — gamintojų atskirtumą ir darbo visuomeninį pasidalijimą. Tokiomis aplinkybėmis tik rinkoje išryškėja visuomeninis gamintojų darbo pobūdis, tik mainai nustato, kiek reikalinga tam tikra prekė visuomenei. Savo ruožtu prekinė rinka grįžtamaisiais signalais organizuoja prekinį ūkį, daugiau ar mažiau sprendžia prieštaravimą tarp privataus ir visuomeninio darbo ir tokiu būdu darbo sąnaudų struktūrą priderina prie mokios paklausos. Suprantama, prekinė ūkio organizacijos forma nesudaro sąlygų optimaliam ūkio funkcionavimui, nes prekių gamintojai gauna informaciją po to, kai jau prekė pagaminta. Esant prekinėi ūkio organizacijai, gamintojai su dideliais darbo, materialiniais nuostoliais gamybą priderina prie rinkos reikalavimų. Taigi tokia ūkio organizacijos forma nėra efektyvi, tačiau objektyviai būtina, kai yra atskirai dirbantys gamintojai ir kai juos tarpusavyje sieja visuomeninis darbo pasidalijimas.

Socializmo sąlygomis prekinė ūkio organizacijos forma keičiama tiesiogiai visuomene. Jos ekonominį pagrindą sudaro visuomeninė gamybos priemonių nuosavybė. Visuomeninė gamybos priemonių nuosavybė lemia visuomeninės gamybos vystymo kryptį atsižvelgiant į visų visuomenės narių interesus ir sudaro sąlygas suderintai ūkininkauti visos visuomenės mastu. Socializmo sąlygomis gamybą planingai reguliuoja visuomenė atsižvelgdama į savo poreikius. Tiesiogiai visuomenė nustato ir palaiko nuolatinį proporcingumą tarp produkto gamybos masės ir struktūros, viena, ir visuomeninių poreikių masės bei struktūros, kita vertus. Tokiomis sąlygomis gamintojų darbas ne aplinkiniu keliu, t. y. ne per rinką, o tiesiogiai gamyboje egzistuoja kaip sudedamoji viso visuomeninio visuomeninio darbo dalis, kadangi mūsų visuomenę sudaro „sąjunga laisvų žmonių, dirbančių bendromis gamybos priemonėmis ir sąmoningai naudojančių daugelį savo individualinių darbo jėgų kaip vieną visuomeninę darbo jėgą“ (1, p. 76). Taigi visuomenė, atsižvelgdama į poreikius, suderinusi su galimybėmis, planingai paskirsto darbo jėgą, gamybos priemones, nustato produkcijos asortimentą, organizuoja ryšius tarp gamintojų ir vartotojų, nustato galimas sąnaudas produkcijai pagaminti, materialiai skatina kolektyvus su mažiausiomis sąnaudomis siekti didžiausių rezultatų. Tai iš esmės keičia visuomeniškai būtinų sąnaudų formavimąsi bei jų visuomeninį pripažinimą. Čia santykių dėl visuomeniškai būtinų sąnaudų darbo sąnaudų susidaro ne tarp atskirai veikiančių gamintojų ir ne per rinką, kaip yra prekinio ūkio organizacijos sąlygomis, o tiesiogiai tarp visuomenės ir gamintojų — socialistinių įmonių. Tai sudaro kokybinę tiesiogiai visuomeninio darbo, vadinasi, ir gamybos organizavimo, pusę. Labai svarbi yra ir kiekybinė šio klausimo pusė. Šis klausimas yra aktualus dėl dviejų priežasčių: pirma, visuomenė turi žinoti ir nustatyti, kiek ji gali sunaudoti sudaiktinto ir gyvojo darbo tenkindama vieną ar kitą poreikį, be to neįmanomas planingas darbo paskirstymas; antra, socialistinėje visuomenėje objektyviai būtinas kolektyvų ir jų narių materialinis skatinimas, kuris turi priklausyti nuo darbo kiekio ir kokybės. Kaip pažymėjo K. Marksas, darbo kiekio nustatymas atlieka dvejopą vaidmenį: viena, „visuomeniškai planingas jo paskirstymas nustato tinkamą santykį tarp įvairių darbo funkcijų ir įvairių po-

reikių. Iš antros pusės, darbo laikas kartu yra individualinio gamintojų dalyvavimo visuomeniniame darbe matas, vadinasi, ir individualiai su-naudojamos viso produkto dalies matas“ (1, p. 76).

Visi tarybiniai ekonomistai pripažįsta visuomeniškai būtino darbo kiekio nustatymo svarbą socialistinės gamybos organizacijai bei paskirstymui pagal darbo kiekį ir kokybę įgyvendinti. Tačiau kai bandoma konkrečiai spręsti šį klausimą, susidaro akivaizdūs nuomonių skirtumai. Vieni ekonomistai mano, kad socialistinė gamyba yra prekinė, todėl ir visuomeniškai būtinas darbo kiekis formuojasi pagal prekinio ūkio organizacijos modelį, t. y. kaip vidutinės darbo sąnaudos*. Tačiau šios pažiūros šalininkai neatsižvelgia į tai, kad socializme nėra to mechanizmo, kuris per rinką individualias darbo sąnaudas įvertintų kaip visuomeniškai būtinas. Jie neatsižvelgia į socialistinių įmonių ūkininkavimo specifika. Socialistinės įmonės gamybos priemonėmis aprūpina visuomenę. Tai labai aiškiai matyti, kai pastatomos naujos įmonės. Jos iš visuomenės gauna naujausią techniką ir taiko pažangią technologiją, jų gamybos sąnaudos yra mažesnės už vidutines, todėl kad vis dar yra nemaža įmonių, kuriose naudojama pasenusi technika, daug rankų darbo. Ar gali tokios įmonės savo iėgomis pertvarkyti gamybą pagal nauiausius mokslo ir technikos reikalavimus? Matyt, kad ne. Suprantama, dabar didinamas įmonių (susivienijimų) savarankiškumas bei galimybės naudojant gamybos vystymo fondo lėšas bei kreditus gamybai rekonstruoti bei plėsti. Tai svarbus gamybos plėtimo ir gamybos efektyvumo didinimo rezervas, ir jį reikia visapusiškiau panaudoti. Tačiau principiniai mokslo ir technikos pažangos bei atitinkamu gamybos šakų ir įmonių techninio perinklavimo klausimai dabar ir ateityje bus sprendžiami visko liaudies ūkio mastu atsižvelgiant į visuomenės poreikius ir interesus. Tai leidžia planingai formuoti ir palaikyti reikiamas liaudies ūkio proporcijas, spręsti įvairias socialines-ekonominės problemas.

Taigi technini gamybos lygį bei jo pakitimus iš esmės galima priskirti prie objektivių ūkininkavimo sąlygų, kurios daro lemiamą įtaką sąnaudų struktūrai ir jų lygiui. Tol, kol yra gamybos techninio lygio skirtumai, gaminant tos pačios paskirties produkciją įvairiuose kolektyvuose, visuomenė, nustatydama visuomeniškai būtiną darbo laiką, turi atsižvelgti į tuos skirtumus. Kitaip tam tikri kolektyvai, turėdami geresnes objektivias ūkininkavimo sąlygas, monopolizuotų jas ir gautų papildomas pajamas, palyginti su tais kolektyvais, kurie tokių sąlygų neturi. Jeigu visuomenė neatsižvelgtų į šiuos skirtumus, tai tam tikru mastu griautų visos liaudies nuosavybę kaip socialinio teisingumo pagrindą. Prekinis gamybos išlaidų kompensacijos modelis negali garantuoti socialinio teisingumo — paskirstymo pagal darbo kiekį ir kokybę. Negali garantuoti todėl, kad prekiniuose mainuose ekvivalentiškumas pasireiškia ne kiekvieną kartą, o kaip tam tikras vidurkis. Dėl to prekių mainuose tie, kurie turi geresnes ūkininkavimo sąlygas, gauna daugiau negu sukurta, o tie, kurie turi blogesnes — praranda. K. Marksas, pabrėždamas ekvivalentinių mainų skirtumus esant prekiniai ir tiesiogiai visuomeninei ūkio organizacijos formai, „Gotos programos kritikoje“ rašė: „čia viešpatauja tas pats principas, kuris reguliuoja mainus“ ir tuoju pat patikslina, jog ekvivalentinių mainų „turinys ir forma čia pasikeičia“ (2, p. 14).

Kur to pasikeitimo esmė? Ekvivalentinių mainų turinio ir formos pasikeitimas esant tiesiogiai visuomeninei ūkio organizacijai reiškiasi tuo, kad čia dėl visuomeniškai būtinų darbo sąnaudų susidaro santykiai ne tarp atskirai veikiančių gamintojų, kurie palaiko tarpusavyje ekonominius ryšius per rinką, o tarp gamintojų ir visuomenės, kuriai priklauso ga-

* Vidutinėmis laikomos tokios sąnaudos, kuriomis sukuriamą pagrindinę visuomenę reikalingas tam tikros rūšies produkcijos masė. (Zr.: Socializmas — pirmoji komunistinio gamybos būdo fazė.— Kn.: Politinė ekonomija. Vadovėlis, 2 tomas. V.: Mintis, 1977, p. 110.)

mybos priemonės ir pagamintas produktas. Atsižvelgdama į gamybinių jėgų išsivystymo lygį, poreikių struktūrą, visuomenė nustato gamintojams leistinas sąnaudų ribas, materialiai skatina juos su mažiausiomis sąnaudomis siekti kuo didžiausių rezultatų. Vadinasi, socialistinėje visuomenėje visuomeniškai būtina darbo laiką sudaro individualios, individualios-grupinės darbo sąnaudos, kurias gali sunaudoti visuomenė tenkindama vieną arba kitą poreikį.

Visuomenė, priimdama individualias, individualias-grupines sąnaudas kaip visuomeniškai būtinas, pripažįsta ne bet kokią ūkininkavimą, o tik tokį, kuris yra sąlygojamas objektyvių ūkininkavimo sąlygų ir būtinumo tokiomis aplinkybėmis tenkinti visuomenės gamybinius ir asmeninius poreikius. Toks visuomeniškai būtinas darbo laikas skiriasi nuo abstraktaus darbo, kaip prekinės gamybos kategorijos:

1) tai ne vidutinis darbo laikas, o visuomenės diferencijuotas atsižvelgiant į objektyvias ūkininkavimo sąlygas;

2) jis parodo santykius ne tarp atskirai veikiančių gamintojų, o tarp visuomenės, kaip ūkininkaujančio subjekto, ir įmonių gamintojų (6, p. 62).

Tai iš esmės keičia įmonių darbo vertinimo kriterijų. Pastarasis — tai ne vidutinės darbo sąnaudos, o visuomenės nustatytas sąnaudų normatyvas, ir faktiniai nukrypimai nuo jo leidžia spręsti apie ūkininkavimo lygį kolektyve, sudaro ekonominį akstiną siekti vis geresnių darbo rezultatų. Suprantama, praktiškai nelengva atskirti objektyvias ūkininkavimo sąlygas nuo subjektivių, t. y. priklausančių nuo įmonės, tačiau tai negali būti kliūtis nustatant visuomeniškai būtina darbo kiekį, atitinkantį tiesiogiai visuomeninį darbo pobūdį.

Socialistinio ūkininkavimo praktikoje naudojami įvairūs būdai visuomeniškai būtinoms sąnaudoms nustatyti. Pavyzdžiui, pramonės šakose, kuriose yra daug nedidelių įmonių ir gana dideli gamybos kaštai, nustatomas padidintas rentabilumo normatyvas. Pavyzdžiui, lengvojoje ir maisto pramonėje rentabilumo normatyvas yra 1,5—3 kartus aukštesnis negu vidutiniškai liaudies ūkyje. Jeigu šiose šakose rentabilumo normatyvas būtų nustatytas atsižvelgiant į liaudies ūkio vidurkį, tai beveik pusė įmonių būtų planingai nuostolingos (5, p. 113). Taikomi ir kiti metodai, kuriuos taikant atsižvelgiama į objektyvias ūkininkavimo sąlygas (naudojamos priemonės prie didmeninių kainų, diferencijuojamas grynųjų pajamų paskirstymas tarp valstybės ir įmonių ir pan.).

Visuomeninio darbo sąnaudų normatyvai, kurie sudaromi atsižvelgiant į individualias-grupines įmonių ūkininkavimo sąlygas, sąlygoja tam tikrus prieštaravimus. Esmė ta, kad sąnaudų normatyvas — tai kartu ir vartojimo normatyvas, kaip gamybos diferencijuotas, kaip vartojimo vieningas. Šis prieštaravimas socialistinėje visuomenėje sprendžiamas nustatant skirtingas kainas gamintojams ir vartotojams. Pavyzdžiui, gavybinės pramonės šakose plačiai naudojamos diferencijuotos atsiskaitomosios kainos gamintojams ir vieningos zoninės kainos produkcijos vartotojams. Taip nustatomos kainos žuvies pramonėje ir kai kuriose pramonės šakose, kurios perdirba žemės ūkio žaliavas. Valstybė gali nustatyti ir nustato vieningas vidutines kainas, tačiau jeigu šakoje yra dideli gamybos techninio lygio skirtumai gaminant tą pačią produkciją, tai tenka perskirstyti tarp įmonių grynąsias pajamas, kai kurioms iš jų skirti netgi dotacijos. Tai gerokai apsunkina ūkiskaitinių svertų taikymą, kolektyvo darbo įvertinimą ir jo ekonominį skatinimą.

Mūsų šalies ir kitų socialistinių šalių patirtis rodo, kad socialistinėje visuomenėje, be tiesioginių planinių gamybos ir vartojimo ryšių, kaip svarbiausių, yra, ne tik pagal formą, bet ir pagal turinį, netiesioginiai ryšiai, kuriuos reguliuoja prekių rinka. Dėl to kyla klausimas, ar gali įvairios ūkio organizacijos formos aptarnauti vieną ir tą patį gamybos būdą? Atsakymą į šį klausimą galima rasti K. Markso „Kapitale“. Siame darbe K. Marksas išnagrinėjo visuomeninio ūkio organizacijos formas ir

gamybos būdo ryšius. K. Marksas parodė, koku būdu prekinės gamybos dėsniai virsta kapitalistinio pasisavinimo dėsniais. Prekinės gamybos dėsniams virstant kapitalistinio pasisavinimo dėsniais, pirmieji nepraranda savarankiškumo, kadangi kapitalistinis pasisavinimas ir prekinė gamyba remiasi skirtingomis prielaidomis: pirmieji — darbo jėgos atskyrimu nuo gamybos priemonių, o antrieji — gamintojų atskyrimu. Remiantis kapitalistiniais dėsniais, išnaudojama darbo jėga — pridedamosios vertės kūrimas ir pasisavinimas, o prekinės ūkio organizacijos pagalba privatus darbas įgauna visuomeninį pripažinimą ir tokiu būdu rinkta organizuoja visuomeninę gamybą. Del to reikia skirti dvi prieštaravimų grupes kapitalizmo sąlygomis: kapitalizmo prieštaravimą tarp visuomeninio gamybos pobūdžio ir privataus kapitalistinio pasisavinimo bei jį papildantį prekinės gamybos prieštaravimą — tarp privataus ir visuomeninio darbo.

Kadangi ūkio organizacijos forma yra santykiškai savarankiška gamybos būdo atžvilgiu, tai ta pati forma gali aptarnauti skirtingus ekonominis santykius ir atvirkščiai, — įvairios ūkio organizacijos formos gali aptarnauti tuos pačius gamybinius santykius. Yra gerai žinoma K. Markso mintis, kad, pavyzdžiui, „prekių gamyba ir prekių cirkuliacija yra reiškiniai, būdingi įvairiausiems gamybos būdams, nors jų apimtis ir reikšmė toli gražu nėra vienodos. Vadinasi, mes ničnieko nežinome apie tam tikrų gamybos būdų differentia specifica [būdingas ypatybės] ir todėl nieko negalime apie ją spręsti, jei mes nežinome tik visiems jiems bendras abstraktias prekinės cirkuliacijos kategorijas“ (I, p. 107).

Kaip žinoma, prekiniai santykiai atsiranda instant pirmykstei bendruomenei, toliau vystosi vergovinėje ir feodalinėje santvarkose ir aukščiausią išsivystymo lygį pasiekia kapitalizme. Kai kurie jų elementai išlieka ir socializme. Nors visos liaudies gamybos priemonių nuosavybė likviduoja prekinės gamybos pagrindinį prieštaravimą ir tas formas, kuriomis jis reiškėsi privatinės nuosavybės sąlygomis, tačiau esamas gamybinių jėgų ir gamybinių santykių išsivystymo lygis šiandien dar nepajėgia pašalinti visų tų sąlygų, kurioms esant išlieka ryšiai tarp gamintojų ir vartotojų per rinką ir rinkos grįžtamasis poveikis gamybai. Socializme išlieka nevienodas gamybos ir vartojimo visuomeninio laipsnis atskirose gamybos šakose, reprodukcijos fazėse. Daugiau yra suvisuomenintas gamybinis vartojimas, mažiau — asmeninis. Tokiomis aplinkybėmis visuomenė nepajėgia tiesioginių planinių ryšių forma visapusiškai reguliuoti visų ekonominių procesų. Tai pirmiausia pasakytina apie vartojimo reikmenų gamybą ir paskirstymą. Čia gana glaudžiai susipina du skirtingi gamybos organizavimo pradai — tiesiogiai visuomeninis ir prekinis. Gaminant vartojimo reikmenis, tenka atsižvelgti tiek į racionalius gyventojų poreikius, tiek ir į mokią paklausą. Kiek silpnesnis yra prekinis pradas gaminant ir paskirstant gamybos priemones. Ir socializme gamybos būdo dėsniai pajungia įvairias ūkio organizacijos formas, tačiau dėl to jos nepraranda savo savarankiškumo gamybos būdo atžvilgiu ir jų negalima sutapatinti. Dar daugiau — tai skirtingos savo turinui ir vieną kitą neigiančios ūkio organizacijos formos. Istorija visiškai patvirtina šia išvadą. Yra gerai žinoma, kad atsiradusi prekinė ūkio organizacijos forma griovė natūralinę, tiesioginius planinius ryšius naikina prekinę ūkio organizaciją. Taigi stiprėiant tiesioginius planinius ryšius, silpnėja prekiniai ir atvirkščiai. Tačiau tai nereiškia, kad įvairios ūkio organizacijos formos negali egzistuoti šalia viena kitos, daryti viena kitai poveikį. Pavyzdžiui, tiesiogiai visuomeniniam darbui išmatuoti, jo efektyvumui nustatyti yra naudojama kaina, pelnas bei kitos prekinio ūkio kategorijos. Savo ruožtu tiesiogiai visuomeninė ūkio organizacija suteikia prekinio ūkio organizacijos elementams planinį pobūdį. Tačiau reikia pastebėti, kad viena iš jų yra dominuojanti ir daugiau atitinkanti gamybos būdo prigimtį. Socializme tokia yra tiesiogiai

visuomeninė ūkio organizacijos forma, o prekinę ją papildo. Socialistinių šalių patirtis parodė, kad bandymas pereiti prie prekinės ūkio organizacijos formos, neatsižvelgiant į visos liaudies gamybos priemonių visuomeninę prigimtį, sukelia neigiamus padarinius: atsiranda konkurencinė kova, deformuojasi paskirstymo pagal darbo kiekį ir kokybę santykiai, pamažu prarandami socializmo pranašumai.

Visuomeninės visos liaudies nuosavybės stiprinimas sudaro reikiamas sąlygas tiesioginiams gamybos ir vartojimo ryšiams tapti visuotiniais. Jie pradeda dominuoti, kai darbo jėga tiesiogiai sujungiama su gamybos priemonėmis, kai visuomenė, atsižvelgdama į poreikius ir galimybes juos tenkinti, sudaro vieningą liaudies ūkio planą, kuriame numatomos konkrečios užduotys, nurodomi konkretūs jų vykdytojai. Tolesnė mūsų visuomenės raidos perspektyva susijusi su tiesiogiai visuomeninių ūkio organizacijos formų plėtojimu ir prekinės ūkio organizacijos formos nykimu. Tačiau šio proceso negalima dirbtinai spartinti, taip pat kaip negalima jo dirbtinai ir lėtinti. Negalima jo pervertinti, negalima ir per mažai įvertinti. Dėl to M. Gorbaciovas pranešime sąjunginėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Išsivysčiusio socializmo tobulinimas ir partijos ideologinis darbas vadovaujantis TSKP CK birželio plenumo nutarimais“, patikslindamas kai kurių ekonomistų pasiūlymus dėl įvairių ūkio organizacijos formų taikymo išsivysčiusio socializmo sąlygomis, nurodė, kad „pas mus daug ir pagrįstai kalbama apie būtinumą visapusiškiau realizuoti socialistinio ūkio sistemos galimybes ir pranašumus dabartinėmis sąlygomis. Bet būna ir taip, kad ekonomikos vystymo tempų ir efektyvumo perspektyva siejama tik su prekių-piginių santykių išvystymu. Ką galima pasakyti šiuo atveju? Taip, prekiniai-piginiai santykiai būdingi socializmui. Jų kategorijos plačiai naudojamos socialistinėje ekonomikoje. Ir reikia išmokti dar geriau naudoti jas, suprantama, neužmirštant to, kad socializme pasikeitė jų prigimtis ir paskirtis.

Tačiau riboti visapusiškesnio potencinių galimybių panaudojimo uždavinį tik tuo, tai reikštų, kad sumenkinami tokie pagrindiniai socializmo principai ir pranašumai, kaip planinis mūsų ekonomikos pobūdis, socialinių tikslų prioritetas vystant ekonomiką, galimybė sąmoningai optimizuoti ją“ (4, p. 14).

Prekinės ir tiesiogiai visuomeninės ūkio organizacijos formų skyrimas turi principinę reikšmę. Tai leidžia nustatyti kiekvienos jų vietą ir vaidmenį ekonominių santykių sistemoje, kryptingai tobulinti išsivysčiusio socializmo ūkinį mechanizmą. Tik optimalus šių ūkio organizacijos formų derinimas, pirmenybę skiriant tiesiogiai visuomenei, gali garantuoti socializmo istorinių pranašumų įgyvendinimą didinant visuomeninės gamybos efektyvumą, keliant visų visuomenės narių materialinę gerovę.

L I T E R A T Ū R A

1. Marksas K. Kapitalas.— V., 1957.— T. 1.
2. Marksas K. Gotos programos kritika.— V., 1948.
3. Leninas V. Pilnas raštų rinkinys.— V., 1976.— T. 1.
4. Горбачев М. С. Живое творчество народа. Доклад на Всесоюзной научно-технической конференции «Совершенствование развитого социализма и идеологическая работа партии в свете решений июньского (1983 г.) Пленума ЦК КПСС» от 10 декабря 1984 г.— М.: Политиздат, 1984.
5. Цена в хозяйственном механизме / Под ред. Н. Г. Глушкова и В. В. Дерябина.— М.: Экономика, 1984.
6. Мелентьев А. Актуальные аспекты марксовской концепции абстрактного труда.— Коммунист, 1984, № 17.

Kauno Antano Sniečkaus
politechnikos institutas
Politinės ekonomijos katedra

Redakcinei kolegijai
įteikta 1985 m. rugsejo mėn.

ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОИЗВОДСТВА ПРИ СОЦИАЛИЗМЕ

Б. ДРИЛИНГАС

Резюме

В статье рассматриваются разные формы включения труда производителей в совокупный общественный труд. Автор приходит к выводу, что разные формы организации производства порождаются разным уровнем развития производительных сил и производственных отношений и являются относительно самостоятельным элементом системы производственных отношений. Натуральная, товарная и непосредственно общественная формы организации производства взаимоотрицают друг друга, но могут сосуществовать и взаимодействовать между собой. В статье защищается и обосновывается тезис о наличии при социализме разных форм организации производства. Среди них определяющая роль принадлежит непосредственно общественной форме организации общественного труда, так как она порождается общественной социалистической собственностью на средства производства. В условиях господства общенародной социалистической собственности на средства производства товарная форма организации производства является вспомогательной.

Разграничение разных форм организации производства при социализме имеет важное практическое значение для определения главного направления совершенствования хозяйственного механизма, для использования исторических преимуществ социализма в деле повышения эффективности общественного производства и обеспечения роста материального благосостояния советского народа.